

ΝΙΚΟΣ ΜΠΑΚΟΛΑΣ

ΕΜΒΑΤΗΡΙΑ

•
ΥΠΝΟΣ ΘΑΝΑΤΟΣ

ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

Μην κλαις αγαπημένη,	1958
Ο κήπος των περιγίπων,	1966
Εμβατήρια,	1972
Ύπνος θάνατος,	1974
Μυθολογία,	1977

ΚΕΔΡΟΣ

ΥΠΝΟΣ ΘΑΝΑΤΟΣ

Πώς δεν το σκέφτηκε κανένας; Είναι να απορεί κανείς που δεν το σκέφτηκαν, μου είπε ο πατέρας πως για να περάσεις απ' τον έναν προς τον άλλο κόσμο χρειάζεται μια πέτρα· την περνάς και τέλειωσε. Δε μίλησε καθόλου για σκαλίσματα και για φωτογραφίες· μπορούσαν και να λείπουν θα υπονοούσε – ποιος να θυμάται τέτοια πράγματα με λεπτομέρειες; Όμως την πέτρα τη θυμούμαι που την είπε· τη θεωρούσε άρα απαραίτητη – λιθάρι ακατέργαστο, μια πέτρα από νταμάρι, ίσως μία πέτρα από την ακρογιαλιά γλυμμένη ίσως... Πάντως μια πέτρα. Στο κάτω κάτω της γραφής, με τον καιρό χλωμιάζουν και τα μάρμαρα, θαρρείς πως μπαίνει το σαράκι μέσα τους, τα κατατρώνει υπομονετικά, τα σκίζει, τα σαπίζει και τα εξοντώνει, τόσο που λες αρρώστησαν και χτίκιασαν και αγριεύεσαι να τα αγγίξεις, φοβάσαι το αόρατο μικρόβιο, μην ξετρυπώσει σαν εκείνα τα ασύλληπτα τα έντομα που νιώθεις να τρυπώνουν μέσα σου και να σε περιτρέχουν, να σε φαγουρίζουν σαν προειδοποίηση. Αναρωτιέσαι τι να γίνεται τη νύχτα, μήπως τυχόν κι ακούγονται φωνές ή έστω θόρυβοι ανεξιχνίαστοι από φυτά ή ερπετά που διαστέλλονται και σπάζουν τα κελύφη τους, μήπως συμβαίνει κάποια μαύρη μετουσίωση (ή ίσως πράσινη ή σαν του χαλασμένου μπρούντζου, που νιώθεις μες στο στόμα σου τις αναθυμιάσεις και κάποια γεύση άβολη και λες μπορεί να είναι η προειδοποίηση πως έρχεται) που σταματάει με την επιστροφή όπου θα πρέπει να υπακούς σε ό,τι θέλουν, να

ξαπλώνεσαι στα σίδερα ή να γλιστράς στη λάσπη και να περιφέρεσαι γυμνός μες στη βροχή, να λες: δεν έχω ναύλα να γυρίσω σπίτι και να σου χαρίζει ο Μανόλης ένα πενηντάριχο θρεμένο που να το απλώνεις στην ξερή την πέτρα για να το στεγνώσεις ενώ τρέμεις την αποδοκιμασία που παραφυλάει με το φως της μέρας· κρύβεται.

«Ούτε ξέρω τι μου λες και φοβούμαι να το συζητάω» έλεγε και χλωμάζε, και πηδούσε πάνω και χτυπούσε μια τα έπιπλα και μια τα πόδια, σαν να είχαμε ποντίκια και να τα εξόρκιζε, σαν να έλεγε εμείς κρατούμε τη ζωή μας, την κρατούμε με τα δόντια και κρατιόμαστε, την κρατούμε με τα δόντια, με τα λόγια ή και με τα γιατρικά· να τον αποφύγουμε όπως τη νύχτα που σε είδα να 'σαι τέλειος ήρεμος, χλωμός και ξαπλωμένος μέσα σε λουλούδια με το στήθος σου γυμνό δασύτριχο, μ' ένα νεύρο σου ν' αναπηδά στο στέρνο ή και λίγο κάτω από το λαιμό, κι έσκυψα να σ' ασπαστώ, να σ' αγκαλιάσω, μα δεν ήσουν τίποτα, μόνο ένα στήθος φουσκωμένο, σαν ασπίδα από πετσί παρατημένη κι από κάτω χώμα που διαλυότανε, που το μούσκενες και ευωδιάζε· κι άρχισα να σε φιλώ μες στα λουλούδια και να λέω: ευτυχία ανταπόκριση, ότι δε θα σε ξεχάσω, να σε νιώθω όλο πιο γλυκά αυτή την ώρα που αισθανόμουνα τον άλλον κόσμο, μια ζωή και άλλη κι άλλη, όπου θέτουν δυσεπίλυτα προβλήματα των διαστάσεων, που η γεωμετρία τα τοποθετεί στα όνειρα, στους επιβάτες, για να βρει την όγδοη ψυχή της γάτας.

Πάλι δεν το ξέρω, δεν αναφερόμαστε στο ίδιο πράγμα· αυτές οι διαστάσεις βγαίνουν από τον καθρέφτη ή από επάλληλα μυστηριώδη κάτοπτρα, που προδίνουν ότι άδειασε η κορυφή μας, ότι φαίνεται χλωμή σαν άγουρη η σάρκα· μπορεί να πρόκειται για κάποιο είδωλο που εμφανίζεται στον ύπνο σου, χωρίς να κλέβει ούτε χρόνο ούτε χώρο από τη ζωή σου. Αλλά δεν εννοώ καθόλου το μεταίσθημα, τον κόσμο που ξυπνάει μέσα σ' άλλους χώρους –

παρατατικούς; – μα καθόλου το μεταίσθημα· γιατί δεν τελείωσε ακόμη η αγάπη μας, δεν έγινε μετά από το αίσθημα, και το θυμούμαι σαν να είναι τούτη τη στιγμή πως τελειώσαμε τον έρωτα και ήμασταν γυμνοί, εγώ ξαπλώνοντας στο πλάι κι ακουμπώντας στο δεξί μου χέρι, στον αγκώνα· τότε σηκώθηκες κι απέναντί μας είδες τον που μας περίμενε να τελειώσουμε, να τον αντιληφθούμε και να ξαφνιαστούμε, όμως είχε το δικό μου πρόσωπο και η σάρκα τον ολόγιοδα ωχρή και στις κλειδώσεις κάπως καφετιά, καμένη, γερασμένη· και τότε ο αντεραστής σηκώθηκε και ετοιμάστηκε και λέω γω: για δεσ τι έπαθα, και μέσ' από το τρίχωμα, στο κάτω μέρος της κοιλιάς, αρχίζω να αποκολλώ τα άσπρα λέπια που δεν ήταν λέπια μα καρποί σαν μύγδαλα και που βάζοντας στο στόμα έσπαναν χωρίς να με πονούνε και να τα πονώ γιατί μ' αυτές τις σκέψεις επιτάχθηκε η προσοχή, μεταμοσχεύτηκε στα είδωλα και στο μεταίσθημα, που ήτανε παρόν· και λέω «θα της το διηγηθώ, να υπολογίσουμε τις διαστάσεις».

Μα έχω πάντα τις αμφιβολίες μου, το τι σημαίνει ένα άλλο όμοιο πρόσωπο, το είδωλο, το κάτοπτρο, η συμμετρία. Το τι σημαίνει συμμετρία ως προς όνειρο, όνειρα κάθεται, παράλληλα ή ξεχασμένες άυλες και άπιαστες συντεταγμένες, σαν υπερβατικές, ακατανόητες εικόνες που αδύνατο να ερμηνευτούν με την ευκλείδειο γεωμετρία. Χρειάζεται μια άλλη σκέψη, ίσως άλλα χρώματα και ύλες που δεν ξέρουμε, καρποί από λουλούδια άγνωστα. «Μα αν είναι έτσι, δε χρειάζονται βιβλιογραφία ή ονειροκρίτες κι οδηγοί καβάλας, χαμένες συνταγές» ή θύμησες που φθάνουν πέρα απ' το τρίτο έτος – ίσως πιο μπροστά – στα χρόνια της μεγάλης γάτας που γλειφόταν καθισμένη στο παράθυρο καρδοκάντας, που τρομοκρατιόμουνα και τσίριζα και έτρεχε η μητέρα εντρομη κρατούσε τα κλειδιά και δεν τα άφηνε και την παρακαλούσε η γιαγιά γονατιστή: θα με σκοτώσουν αν με βρουν με τα χρωματιστά φορέματα και με κραγιόν, και τότε έγιναν πιο χτυπητές οι ντάλιες της και

ανασάλευαν και με φιλούσε, με ημέρευε και έλεγε ότι «είναι όλα φαντασίες σου», ευχότανε να είχα ζήσει χίλια χρόνια πίσω, «ο παππούς σου δε θα έβλεπε ποτέ την Γκρέτα Γκάρμπο ή διαστημόπλοιο», δε θα έβλεπε ποτέ του τηλεόραση ή μηχανήματα του σοκ, τότε που του παράλυσε ολόκληρη η δεξιά μεριά και μας μιλούσε με νοήματα και άναρθρες κραυγές· όμως της λέω «πιο καλά, λοιπόν, να ζούσαμε στα σπήλαια» κι η μάνα μου σταυροκοπήθηκε κι αυτό μου φάνηκε ακατανόητο. Λοιπόν, σαν έφυγε κι εκείνη (πίσω από την πέτρα) κόπηκε το τελευταίο, ίσως το μοναδικό το νήμα – ο ομφάλιος λώρος τότε ήτανε – κι ένιωσα ολομόναχος γιατί δεν είχα πια να στηριχτώ σαν να ήμουν σε μια σφαίρα που αυτοφωτιζόταν από το κέντρο της και ξεχωρίζαν θάλασσες, στεριές, τα πράσινα, τα καφετιά και τα γαλάζια, που τα μάθαμε στις πρώτες τάξεις: Ινδικός Ατλαντικός και Ταναρίδη Άνδεις έρημος Σαχάρα και νησιά του Γκαλαπάγκος και εγώ καβάλα, σαν να ήμασταν στο λούνα παρκ και να τρέχαν γύρω μας κομήτες και πλανήτες και να στάζαν γάλα μες στα στήθη της, ένα θέαμα ευδίας και καλής καρδιάς, σαν το άλογο που έτρεχε ξεσέλωτο μπροστά μας και ανέμιζε η ουρά του ανυπόταχτη. Μα της λέω «έβλεπες τον εαυτό σου; Για θυμήσου. Έβλεπες καθόλου χρώματα, σκιές και φώτα;»

Είναι σαν να με ρωτάς αν είδα στη ζωή μου όνειρο χαρούμενο, «ποτέ σου δε μου αφηγήθηκες κανένα όνειρο που να ζεσταίνει την καρδιά» παραπονιόταν – και σκεφτόμουν να πως περπατούσαμε σ' ένα διάδρομο νοσοκομείου κι απ' τη μια μεριά του ήταν καταστήματα με αγάλματα και κούκλες, απ' την άλλη θάλαμοι στο σκοτάδι, δίπλα μας ένα παιδί που έδειχνε στα βάθη: πρέπει να διασχίσουμε τον κόλπο, έλεγε, να βρεθούμε στο ακρωτήριο της Αλεξανδρούπολης, στο φάρο, κι έπεφτε αστροπελέκι και κοβότανε η γη στα δύο και ποτέ δεν είδα ανθρώπους να γελούν· μπορεί το πιο πολύ που πέτυχα να ήτανε πικρά χαμόγελα αλλόκοτα, ένα μειδίαμα σβησμένο – δεν το ξέρω, δε θυμούμαι.

«Μα εγώ σε είδα να γελάς στον ύπνο σου και σφιγγόμουνα τη νύχτα στο σκοτάδι να σ' ακούω που ξεκαρδιζόσουν· τι έβλεπες λοιπόν;» – δεν ξέρω, δε θυμούμαι, μα ποτέ δεν είδα όνειρο χαράς. Εκείνο που μπορώ να πω για σίγουρο είναι πως βλέπω όνειρα παράλογα ή λογικά, ακόμα όνειρα που τα θυμούμαι τέλεια και άλλα τους μισοσβημένα, σαν φθαρμένες κάρτες απ' το Πάσχα που ξεχάστηκαν στον ήλιο λες και έχοννε ξασπρίσει οι κόρες των ματιών μου, ότι ξάνθυναν και κινδυνεύουνε να μην μπορούν πια να κοιτάξουν, και να παίρνουν να σαπίζουν, να μαραίνονται σαν τους άκαρπους καρπούς όπως είναι μια γυναίκα που της βγάλανε τη μήτρα και που δεν μπορεί πια να γεννήσει τίποτε στον κόσμο. Καμιά φορά ξυπνώ και δε μου μένει τίποτα, καμιά εικόνα πρόσωπα φωνές, αλλά μια γεύση όλο κι όλο – ούτε· μια ευωδιά που την αισθάνομαι με κάτι που έχω μέσα μου και που ταιριάζουνε, μια μυρωδιά στα αίματά μου, που ζωντανεύει ένα ηλιόλουστο απομεσήμερο (μα πότε;);· θαρρείς ότι η ευδία εκείνη έχει πρόσωπο, εικόνα και πως μου θυμίζει το λησμονημένο μας περίπατο με τον πατέρα, πριν σαράντα τόσα χρόνια, ή την περιπλάνηση της εφηβείας πριν από τριάντα χρόνια και τη διψασμένη γεύση, ή ακόμη πιο αργότερα, ίσως σ' ένα περιβόλι που είχε βρέξει κι όλο θέλαμε να τρέξουμε, και ριζώνανε τα πόδια μας στο λασπωμένο χώμα με τα σάπια φύλλα και μου έλεγε «χαθήκαμε» σαν να έτρεχα στην ανηφόρα και να μην ανέβαινα κι από πίσω να 'ταν ο πανένιος άνθρωπος, να πυροβολούσε και να μ' έκαιγε στον ώμο η υποψία: μήπως πέθανε; και να έμενα μετέωρος, κάτι ανάμεσα σε ύπνο και σε ξύπνο· μια λαχτάρα, μια βαρυθυμία ανείπωτη.

Με τρομάζουνε τα τέτοια οράματα, μου θυμίζουν έναν κόσμο πέτρες που τις αγαπώ μα και τις τρέμω, και θυμούμαι πάλι ό,τι έμεινε απ' τον πατέρα, φωτογραφίες του με το μαγικό στη θάλασσα, στη Μικρασία με κομμένα τα μαλλιά και η φευγαλέα τρομερή εικόνα από το κομμάτι σάρκας μες στον ήλιο σαν χαρτόνι κατάσπρο, που έσπευδαν

να μας το κρύψουν, να το θάψουν πρόχειρα, μια αφή ξεσπής ακόμα ζωντανής ζωής του, κει στη μέση, κάτω από την καρδιά που είχε σταματήσει· κι έλεγε εκείνη τι να κλείνει μέσα του ένα ξεκούρντιστο ρολόι ξεχασμένο ή ένα παιχνίδι με μηχανήμα, που το λησμονήσαμε στο ράφι, «κρύβουν μια ζωή» της λέω και ανέβηκα ψηλά στον τοίχο, λίγο ακόμη θα 'φτανα στη στέγη της ντουλάπας κι από κάτω έλεγε η μητέρα: πρόσεχε μην πέσεις, κι έπεσα και έβγαλα το μάτι μου και την πήρανε τα δάκρυα. «Θέλω να ακούσω κάτι διαφορετικό να ανασάνω, δίχως τρόμους κι απειλές» – και μπορούσα να της πλάσω ένα παραμύθι για πουλιά χαμένα που τα πούπουλά τους τα πολύχρωμα γεμίζανε το αγαπημένο μαξιλάρι, για βουνά που πνίγηκαν στο όνειρο, όπου τρέχανε αφηνιασμένα άλογα και διψασμένες βρύσες πίσω από δέντρα κι από ανθισμένους φράχτες, κει που παραμόνευε ανεξερεύνητα το ερειπωμένο σπίτι με το θησαυρό, όπου ένα βράδυ καθόμουν στην άκρη από τη θάλασσα και δίπλα ψηλαφούσα τ' αποξεραμένα φύκια και την άμμο που τη νιώθω κάποια ώρα να τη σπείρανε νομίσματα, δεκάρες που όλο και γεννούνε κι άλλες και που μεγαλώνουν, γίνονται δραχμές και τάλιαρα και στο τέλος τα αθροίζω νοερά στην τσέπη και αναγαλλιάζω ότι είμαι επιτέλους πλούσιος και ο θησαυρός ατέλειωτος, σαν την άμμο της θαλάσσης που για πρώτη μου φορά μπορώ να πω πως έκλεψα, όχι πια τις πενταρίτσες του παππού και της γιαγιάς, αλλά ένα ολοκαίνουριο χιλιάρικο, διπλωμένο σ' ένα πορτοφόλι που ξεχάστηκε ή που έπεσε στα μαξιλάρια, τη βραδιά του κοιτραμπάντου, τότε που έτρεχε η Ειρήνη με βαριά σακιά γεμάτα χρήμα – Θέ μου, τι καιροί – και που έκλαιγε ο θειος της «θα μας απομείνουν μόνο κόνιδες και ψείρες»· έξω έπεφτε το χιόνι σε χοντρές νιφάδες κι είχαν γίνει τα νερά σαν το γυαλί.

Πες μου κάτι από τα νιάτα σου· όμως τότε ήταν όλα αιμομικτικά, δεν τολμάω να κουρντίσω το παιχνίδι και ν' αρχίσει να σφυρίζει, να ομολογώ *συναντιόμουν με τη Βαγ-*

γελιώ στο πατρικό μας, στην παλιά αυλή μας με το σάπιο χόμα και τους δόθρους που παραμονεύαν, κάτω από τη χαμόπορτα στέκονταν εκείνη, πάνω ένας τοίχος κίτρινος κι ένα πεθαμένο αποτέλειωμα κληματαριάς, τη φιλούσα, ήταν όμορφη το τι κάναμε κατόπιν ίσως να τα μπερδεύα και σώπαινα. Μα εκείνη επέμενε ότι ήταν δυο αδερφές, η μια μικρή και την παντρεύανε στον ίσκιο μιας μηλιάς, σ' ένα άσπαρτο χωράφι, κι ένα γύρο μαζεμένους κόσμος σαν να έβλεπε παράσταση και να χειροκροτούσε και ύστερα να βιάδιζαν σε μια ακρογιαλιά, μια ερημιά όπου φυσούσε ξέφτιζε σιγά σιγά το όραμα σαν το χαρτί που το ανάβουνε στην άκρη και το κατατρώει αργά η φλόγα με τα σχήματά του. Δεν τα λησμονάς ποτέ αυτά τα περασμένα, ούτε ότι ήταν νύφη με το μαύρο πέπλο στ' αραιά μαλλιά και πως βογκούσε κι έλεγε «η μοίρα μου, ο άντρας μου», που ήμουν κάποτε εγώ το κρύο κρεβάτι και ξανά μπερδεύονταν στη γλώσσα μου αθέλητα στη μνήμη το τραγούδι πως

κανείς δεν ήξερε πως είναι τόσο ωραία
 κανείς δεν ήξερε πως είναι τόσο ωραία
 κανείς δεν ήξερε πως είναι τόσο ωραία-αί-αί-ααα

μα όσο φεύγουνε τα χρόνια δυναμώνουν οι παλιές εικόνες, γίνονται σαν τα σκαλισματα· δε μου στέργει να ξεχάσω που εκείτονταν στο τσιμεντένιο δάπεδο, στο δωμάτιο του σκύλου, ήτανε πρησμένη κατακόκκινη, σαν από κακιά αρρώστια και την είχαν διώξει απ' το σπίτι της και της πήγαινα νερό και φαγητό, τη θυμούμαι που με κοίταζε με ένα πρόσωπο πελώριο και έκλαιγε· πάνω, από το παράθυρο, αγρυπνούσε η μητέρα, «μην την ακουμπήσεις, μην περάσεις το κατώφλι» ήτανε η τιμωρία που της επιδάλανε· τότε άκουσα να πρωτολένε «τ' αφροδίσια», να προσέχουνε μην προδοθούν μπροστά μου, ο πατέρας είχε ένα βιβλίο με παιδιά τερατουργήματα είχε ένα μάτι μαύρο και το δεύτερο πορτοκαλί που όσο με πλησίαζε μεγάλωνε και έβλεπα πως ήταν ένα πορτοκάλι αληθινό, «όμως ούτε τρώμαξα». Μονάχα όταν κινδυνεύουμε τρομάζουμε, όταν είμαι γω ο

στόχος, το παιδί που κυνηγούνε να το κάψουνε ή να το τρουπήσουν με τους αιχμηρούς σωλήνες, έστω κι αν αυτός που παίζει το μαχαίρι είναι η μητέρα απ' τον Κήπο των Πριγκίπων που μας έριχνε με λύσσα το σιλέτο κι εμείς σκύδαμε τσιρίζοντας να τ' αποφύγουμε το αγαπημένο πρόσωπο. «Τότε σε πληγώνει πιο βαθιά».

Εξαρτάται απ' την ηλικία· τώρα όλο σκέφτομαι το θάνατο, τα γηρατειά, μετράς μην αποτύχεις και σ' την κλέψουνε ανάμεσα σε χρώματα και σχέδια πανταλονιών που ψάχνει κι ύστερα, αντί να φύγει, σκαρφαλώνει σ' έναν τοίχο, σε μια άνυδρη κληματαριά που στηρίζεται στην πρόσοψη του μέγαρου, και εκεί στον τρίτο όροφο υπάρχει κίνδυνος να σπάσει το ξερό το ξύλο και να τσακιστεί, όμως βγαίνει ένας νέος από το μπαλκόνι και απλώνει την παλάμη, έρχονται κι οι δυο ο ένας προς τον άλλο, τέλος σμίγουνε φιλιούνται και ξαπλώνουνε σε μια εξέδρα πέτρινη στον κήπο και γύρω τους είναι νερό, θαρρείς πως λιάζονται και παίζουνε, θα είναι ο επόμενός της εραστής, φοβούμαι, τότε λεν εκείνοι: ας περάσουμε να θυούμε, λες και είναι στα ρηγά, όμως χάνονται μες στα νερά και μεις σκύδουμε να δούμε κι είναι μέτρα κάτω ο θυθός και εκεί, στη μέση του, μια τρύπα δίχως τέλος, δεν υπάρχει ούτε ίχνος τους, πνίγηκαν πιστεύω με ανακούφιση και απομακρύνομαι, όμως κάποιος κράζει: φάνηκαν· δεν πιστεύω, δε γυρίζω πίσω είναι ένα είδος τρόμου, όπως τότε βλέποντας τους βράχους στο θυθό της Πάργας, που έλεγες μπορεί να μείνει εκεί κάτω μια για πάντα μες στα φύκη που ανασαλεύουνε με ύπουλη νωχέλεια, με τους ρούφους και τα καφετιά πετρόψαρα. Όλα εξαρτώνται απ' την ηλικία, όπως νιώθεις ότι τώρα σε κοιτάζουν μόνον οι μεσόκοπες, οι κάτασπρες γυναίκες μες στα μαύρα, άλλες με κατεργασμένο απ' το χρόνο δέρμα και με μάτια έμπειρα, χέρια που γνωρίζουν να μιλούνε να σ' αρπάζουν στην ερμηική ακρογιαλιά που στέκεται ολόρθη η γλυκιά γυναίκα με τα χτυπητά φορέματα, τα θαμμένα μάτια τα μελαχρινά, τυλιγμένη μες στη

μαύρη μπέρτα της, που την πλησιάζω και της λέω παρακαλεστά: πρέπει το παιδί να το δεχτείτε γιατί πνίγηκε στη δυστυχία· κι ήταν όλη αισθησιασμός και θρισκόμασταν μπροστά σ' ένα καλύθι μες στον ήλιο με τα λιγωμένα μάτια που προσμέναν το λεωφορείο ήταν μια γυναίκα μες στα μαύρα, δίχως διόλου θλίψη, σαν να είχε στολιστεί επίτηδες, να της πηγαίνανε, τότε άνοιγε η ξύλινη χαμόπορτα κι εμφανιζότανε η θεία Εργίνη, τώρα έρχεται της λέω, ότι τάχα η γυναίκα με τα μαύρα, αλλά έρχεται η θεία Νίκη και εκλιπαρεί, με το πρόσωπο γρατσουνισμένο που αντί για φρύδια έχει χαρακιές πληγές, και της κλείνουνε κατάμουτρα την πόρτα και θρηνεί για την παλιά της τσάντα σαν να ήθελε να δείξει όλες τις ανάγκες της, το τι ζητούσε· όλα έχουν μια αιμομιξία μέσα τους, μοιάζουν πατημένα καταματωμένα πανικά, ένα ιδρωμένο καταρρακωμένο πρόσωπο όπως τότε που ταξίδευε το λεωφορείο κι ήταν μόνο τέσσερις στη συννεφιά, θαρρώ εγώ κι εκείνη αδιάφοροι, όμως μπρος μας το γεροντικό ζευγάρι που φιλιότανε με περιπάθεια και γυρίζανε και μας χαμογελούσανε σαν να παινεύονταν μπρος απ' τον καθρέφτη όλα φαίνονται γελοία, η περίσσια ξάσπρη σάρκα δίπλα από το στομάχι και το πρόσωπο που σβήνει κάτω απ' την αναστατωμένη κόμη και πικραίνεσαι στο τέλος συλλογιέσαι «πόσο ακόμα» – πόσο θα τολμώ να δείχνομαι, ν' αφήνω να με δουν στο φως της μέρας ή των είκοσι κεριών (ή κι ενός μονάχα) σ' ένα εξωκλήσι που με στεφανώνουν και θυμούμαι ότι το ξαναδοκίμασα και έκλαιγα που για μια στιγμή αισθάνομαι σαν να μπορώ και από τούτο να ξυπνήσω, ότι είναι όνειρο και ψέμα κι όλα έρχονται κατόπι φυσικά, όπως τότε που τσιτώνω με επιμονή τα μάτια μου, έχοντας το φόβο πως μπορεί τα όνειρα να έχουνε συνέχεια, να παραφυλάγουν να σ' τη δείξουν. Και θυμούμαι πάλι ένα βράδυ που ταξίδευα με λεωφορείο κι έπαιζε μια μουσική στεντόρεια, μου χαμογελούσε ο μελαχρινός σοφέρ και στα ξαφνικά μου χώναν ένα δάχτυλο στο στόμα κι όλο το 'σπρωχναν πιο μέσα, λίγο ακόμα και θα φτάναν στο λαιμό και θα με πνίγαν, ξύπνη-

σα κι ανακουφίστηκα που ήταν εφιάλτης όμως έτρεξα σε μια ακρογιαλιά γεμάτη άμμο κι ήσυχια νερά και τότε έπεσαν επάνω μου δυο άγνωστοι και με χτυπούσαν μουλωχτά στο σώμα, πρέπει να 'χε και συνέχεια, αλλά δούλεψε το λογικό και λέω είναι όνειρο μέσα στο όνειρο· σηκώνομαι να πιω νερό και όλο το πρωί σκεφτόμουν

από ποια πόρτα μπήκε μες στην κόλασή του ο Ντάντε; Και ο Ιωάννης ονειρεύονταν συνέχεια και μας τα αποκάλυπτε – πού να βρήκε όλο εκείνο το ανθρωπομάζωμα, τα τέρατα με τα κεφάλια αλόγου και με σώμα θούβαλου, τα πουλιά με τις ανθρώπινες λαλιές και με στήθη γυναικεία που μας τάξαν τους παράδεισους με τους ολόξανθους καρπούς και την παντοτινή αυγή, όπως τότε οι χελιδονοφωλιές που κρεμόνταν πάνω από τον Αχέροντα και έλεγε ο καπετάνιος σ' ένα γέροντα «πιο πάνω είναι που την έκρυσαν την Περσεφόνη». Και είδαμε μια τρύπα που οδηγούσε μες στα έγκατα της γης και έκαιγε ο ήλιος σαν εχθρός μας και μου λέει εκείνη «να 'ταν ένας τοίχος να τον τυλιχτούμε να χαθούμε από τα μάτια τους», όμως δεν υπήρχε παρά μόνο ένα καλύδι και καθώς το πλησιάζαμε μας φώναζαν «προσέχετε τους τυφλοπόντικες» – «δε θα μας δαγκάσουν» λέγαμε εμείς, και τους γελούσαμε που το ταιριάζαμε πετυχημένα, μα τότε βγήκε μια φωνή «φοβόμαστε μην τους δαγκάσετε εσείς», γιατί αυτά μπορεί να είναι τα ιερά τους τέρατα, μία γυναίκα με μεγάλα στήθη και κεφάλι ποντικού που την προσκυνούσαν και της χάρισαν δυο ποντικούς, ο ένας ήτανε μικρός και ούτε καν τον πρόσεξε, μα ο άλλος έμοιαζε με γίγαντα του γένους του, και είχε μάτια γνάλινα μεγάλα που όσο πήγαιναν και διογκώνονταν και γίνονταν μια κύστη σαν στομάχι από πρόβατο, σαν τη μήτρα που από κάτω της κρεμόταν η ασθένεια και την ειρωνεύονταν, αυτό το δώρο σου φυλάγαμε της λέγανε «κάτι τέτοιο πρέπει να 'ναι και η απιστία» – και παραλογίζονταν. Είχαν φέρει έναν ποντικό ξεκοιλιασμένο με στη θέση της καρδιάς του έναν παραμορφωμένον όγκο, «είναι ένα επίτευγμα»

καυχιόταν ο γιατρός, είχε παντρευτεί πριν δέκα μέρες στα εξήντα του και παινευόταν πως «τις αλλάζω όποτε μου αρέσει» τις καρδιές τις πολλαπλασιάζω. Τέτοια έταζε κι ο (Ινεότης;) Χάξλεϋ – όχι εκείνος με τα κοντραπούντα του και τους γενναίους κόσμους – έτσι θα μπορέσουμε πια να εποικίσουμε έναν πλανήτη μ' όλο βάτραχους και έναν άλλο με ποντίκια και με σπειροχαίτες – όμως έτσι θα διασωθεί το είδος; Πρέπει να 'τανε μεσάνυχτα και καλοκαίρι, καθόμωνα και έτρωγα γυμνός μες στην κουζίνα και τότε, στην απόλυτη γαλήνη ήταν εγκατεσπαρμένα τα ψητά εντόσθια και μας δίδασκαν την ανθρωπολογία κάτω απ' τον προβολέα που ξεπρόβαλε ο ποντικός μικρός και άσημος, και που κοίταζε τριγύρω του μυρίζοντας πιο πέρα το τυρί απ' την παγίδα· ο θάνατος караδοκούσε τα μεσάνυχτα κι επιδαλόταν να πεθάνει· αυτό δεν ήταν όνειρο όπου πληρώνεις μ' ένα ιδρώμα, με μια τσιρίδα – και χτύπησα το πόδι μου να τον τρομάξω, να ξαναχωθεί στην τρύπα του και να γλιτώσει.

Να δούμε πού θα βρείτε ακίνδυνες ακρογιαλιές γαλήνιες, χωρίς παιδιά και σφήκες και χωρίς ανθρώπους να κοιτάζουν πίσω απ' τα φυλλώματα, να μας τρομάζουν και να μας γλιτώνουν απ' την αμαρτία, που έμοιαζε με τη βραδιά εκείνη με τα μακριά μαλλιά, που παραφυλάει η συφορά και είναι ξαπλωμένη κάτω απ' το κρεβάτι με το πρόσωπο γεμάτο αίματα, σαν και να την είχαν χτυπήσει άσχημα στη μύτη που ήταν πάντα έτοιμη για να ξεσπάσει και στα δόντια και να την ανάσερνε η αδερφή της, να την ασπαζόταν ν' αναπνεύσει ν' ανακουφιστούν τα μάτια με στεγνά τα δάκρυα. Όμως λέω «πού τα είδες όλ' αυτά;», μήπως είναι ο δικός μου ύπνος και τον έκλεψες; κι έψαχνα και βρήκα τη μητέρα μου πεσμένη κάτω από το τραπέζι, με το πρόσωπο δαρμένο και της άπλωσα το χέρι μα αυτή πετάχτηκε επάνω, άρπαξε το κάθισμα και μου το πέταξε τσιρίζοντας στον Κήπο των Πριγκίπων ήτανε νεότερη πιο μοχθηρή, λιγότερο απελπισμένη. Μα «τι σημαίνουν όλ' αυτά;» ρωτού-

σα τους γιατρούς – «δεν ξέρουμε, δεν ξέρουμε ακόμα». «Δεν ξέρω» έλεγε κι εκείνη «τι σημαίνουν όλ' αυτά στον ύπνο και στον ξύπνο μας, το τι σημαίνει να σε δω με γένια και ακούρευτον πολύ· μπορεί να είναι στενοχώρια». Και πατήσαμε τα γέλια – είχε σθήσει ο θυμός και σφίγγαμε τα χέρια μας, τα δάχτυλά μας, να πονέσουν και να νιώσουμε ο ένας το λαχανητό του άλλου.

Αλλά μέσα στο σκοτάδι, άκουσα να πέφτει η παγίδα κι είπα «δεν το γλίτωσα» ο πικραμένος, δεν ξαγρύπνησα για να χτυπήσω το πόδι, να τρομάζει και να κρύβεται. Το ίδιο γίνεται και με τον άνθρωπο, ο τολμηρός πληρώνει και αυτοί που κρύβονται στις φυλλωσιές γλιτώνουν τις γροθιές, ούτε τσακίζονται πιο πέρα ήταν ένας άνθρωπος με το σκυλί του, ένα άτριχο μπουλντόγκ, που μπήκανε και στέκο-νταν δισταχτικοί δίπλα στην πόρτα, και ξάφνου ορθώνεται ο σκύλος κι είναι ένας άντρας ώριμος, το έπαθα στον πόλεμο, μου λέει, και μπορώ να είμαι σκύλος-άνθρωπος· ήταν λέει ταγματάρχης, όμως δεν τους γνώριζα, αποδεικνύεται μια νέα εμπειρία λέω «Θεέ μου, τι θα δούμε άλλο». Και το βράδυ το κουδέντιαζα μαζί της, ήταν μέσα στο μυαλό μου και μου ψιθυρίζει «βλέπεις μόνον ό,τι σου χρειάζεται» για να διευκολυνθεί το όνειρο:

ο άνθρωπος που κάθεται	και άρα μόνο μια καρέκλα στο γυμνό δωμάτιο
ο εφιάλτης μας που πρέπει να εξοντωθεί για να γλιτώσουμε	και επομένως μια μεγάλη πέτρα ανέλ- πίστη που δεν την προσμένεις

και κατόπι, αν χρειάζεται, μια λίμνη ή μια θάλασσα χωρίς να θγαίνουμε απ' το δωμάτιο, μια μαγεία που μας προστατεύει και ξυπνάμε πάντα ζωντανοί, ένας κόσμος που δεν κλέβει τίποτε από το χρόνο και τον κόπο μας. Μα αν είναι έτσι, λέω, κι έτσι είναι, τότε τ' όνειρο δεν πρέπει να 'ναι μια ταινία που μας παίζουνε ότι πηγαίναμε με το κορίτσι

της φωτογραφίας στις μαρμάρινες τις σκάλες και κρυβόμα-
σαν στους θάμνους αλλά ένα μυστήριο που φώλιαζε στο
αίμα μας, στο ναυτιαίο μυελό ή μέσα στα μηνίγγια μας και
που πασχίζει να ντυθεί φαντάσματα λεηλατώντας απ' τα
περασμένα μας, σαν να είναι κάποια μνήμη ιδιότροπη κι
αλλόκοτη, παράλογη, γεμάτη απαιτήσεις, σαν μια φύση
που μεγάλωσε ερήμην μας, μία πολιτεία άυλη εφήμερη, μα
υπαρκτή η Σίνδο με τ' αρχοντικά, σαν τα σεράγια απ' τον
Καραγκιόζη· μα είναι οι πρεσβείες έλεγαν, και λέω σ' ένα
τέτοιο θα 'θελα να κατοικήσω εκεί που ευδοκιμεί ο κόσμος
που υψώνεται στη νυοστή, όπου το ν ο πληθικός μας αριθ-
μός, των όσων ζούμε κι όσων κουβαλούμε μέσα μας νε-
κρών, συνδυασμοί Αλέκο έλα να σου αφηγηθώ πως έβλεπα
στον ύπνο μου σεράγια και έλεγα εκεί θα ήθελα να κατοι-
κήσω μες στα φύλλα απ' τα όνειρα μέσα στα όνειρα, πικρό
κατόρθωμα που μου θυμίζει το Φουριέ

γιατί θα πρέπει και οι κόσμοι να 'ναι αμέτρητοι, ένα
απειροσύνολο από ακολουθίες με απείρους όρους· όμως δε
με νοιάζει να υπολογίσω, ο καθένας ζει με το δικό του
σημαινόμενο που μπορεί να είναι και η ταραγμένη σκέψη
μου· τα όνειρα τα βλέπω μόνος μου και είναι, καταλήγω,
τούτη η απόλυτη η μοναξιά, η εξασφαλισμένη και πιο σί-
γουρη, σαν τη στεγανή την κύστη που μας φέρνει μέσα της,
είναι το δικό μου όνειρο αυτό και να μη μου το δαγκάσετε,
σαν να είναι κάτι που το πιάνεις και το κλείνεις στο κλου-
βί. Μα εκείνη είχε πάντα αντιρρήσεις, θύμωνε ο άλλος
ήταν πια μεσόκοπος και φορούσε ένα προσωπείο απερί-
γραπτης χλωμάδας κι έτρεμε από πόθο την παρακαλούσε,
αλλ' αντιστεκόταν και χαιρότανε η μάνα της που ήταν κα-
θισμένη ψύχραιμη απέναντι και παρακολουθούσε «πριν
από λίγο μου έλεγες ότι σου έκλεψα τον ύπνο» – πότε ψεύ-
τρα; – κι έπαιρνε αέρας και βροχή και λέγαμε καλύτερα να
ήμασταν στο σπίτι μας, ν' ακούμε το νερό να τρέχει όλη
νύχτα απ' τα λούκια και να ευφραινόμαστε ανεξήγητα
αφού στο τζάκι καίγεται ένα παιδί που ίσως είναι κούκλα

μες στα μαύρα κάρβουνα στη χόβολη, που παίρνοντας μια άχρηστη ομπρέλα έβγαζε τα μάτια της, το άλλο δρόμυ ήτανε σε μένα ένα τζάκι με δυο κούκλες τυλιγμένες στις αστραφτερές τις δυσσινιές τους ρόμπες που κοντεύανε να λιώσουν στη φωτιά και αν άνοιγα τα μάτια θα τελειώναν οι μονομαχίες όλο να τα κουβεντιάσουμε με σιγανή φωνή και ν' απορούμε τι σημαίνει μες στην ίδια νύχτα να μας βασανίζουν και τους δυο οι ίδιοι επιβάτες που ήμασταν πολλοί σ' ένα δωμάτιο και άνοιγε στα ξαφνικά η πόρτα μ' έναν πάταγο κι έμπαινε το πνεύμα που έλεγε σαν κεραυνός επάνω μας και ανοίγαμε τα μάτια μ' έναν υποδόριο πονοκέφαλο, που μετρώντας βρισκαν ότι ήταν νευροπίεση με χοληστερίνη πάνω απ' την αντοχή μου, ξέρετε ότι όλοι πρέπει να εμβολιασθείτε, έλεγε ο αρχηγός του μπλόκου, έφεδρος και αυτός και άγουρος, και στεκόταν όλοι στη γραμμή και η νοσοκόμα τους τρυπούσε ανεπαίσθητα· μόνον όταν ήρθε η δική μου η σειρά έτρεμε το μπράτσο και αποτραβιόταν το ποντίκι από ένστικτο και με κάρφωνε εκνευρισμένη η νοσοκόμα, στράβωνε η βελόνα και την τύλιγε εκείνη γύρω από το χέρι μου σαν να ήταν σύρμα και να μ' έδενε, θα πρέπει ν' αποφεύγω ορισμένα πράγματα, «τον ύπνο τον ανήσυχο και τα λευκώματα» – «μα πάντα μου απόφευγα τις εξομολογήσεις, γιατί έμοιαζε γελοίο να μιλάς σε τρίτα πρόσωπα, τι είναι έρωτας και τι φιλία» – «μα μπορείτε να μιλήσετε σε μένα, είμαι φίλος σας» – «πείτε μου, λοιπόν, αν ξέρετε, το τι σημαίνει ένας μήνας δίχως ίχνος από όνειρο», μοιάζει με μιά νέκρα ανυπόφορη, σαν να έχει ατονίσει κάποιο όργανο, μια λειτουργία, «μα η θεραπεία είναι πια πασίγνωστη· μια αγωγή με τα στοιχεία που σας λείπουν», τρία κουταλάκια του ονείρου ύστερ' απ' τον ύπνο, πριν από το ξύπνημα και την ώρα του καφέ. Κι αρχίσαμε ν' αναζητούμε τον ονειροδότη που έπρεπε να είναι νέος και να δέχεται να εξομολογιέται η μητέρα ήταν μ' ένα ρούχο αδιάντροπο και φαινόταν όλα της τα μπούτια κι ένας άντρας έσκυβε και την κοιτούσε κι ήταν ροδαλή η σάρκα όπως όταν είμαστε μονάχοι κι αλληλοδλεπόμαστε

με σημασία. Μα υπάρχει μια στραβή αντίληψη ευπρέπειας που διαστρεβλώνει τα οράματα της νύχτας και αφήνει μόνο τα ρομαντικά ή τα σημαδιακά στοιχεία.

Και η πρώτη δόση από όνειρο ήταν ότι έβγαίνουν οι πεθαμένοι με μισές τις σάρκες φαγωμένες απ' το χρόνο και κυκλοφορούσαν μες στον κόσμο όλο και πυκνότεροι, πρώτα απ' τους κεντρικούς τους δρόμους κι ύστερ' απ' τις γειτονιές, τα στενά σοκάκια, σαν τα βρόμικα νερά, τις λάσπες που ξεχύνονται παντού και τα μολύνουν όλα και αφήνουν πίσω τους μια γλίτσα όλο σάπια πράγματα «γίνεται να πεις και για εικόνες που μπορεί και να μην έχεις δει στ' αλήθεια;» Γιατί πού μπορεί να 'χει δει μισολιωμένου που να περπατούν; Εγώ που είδα μια φορά θα το θυμούμαι, μέσα στον καλοκαιριάτικο τον ήλιο, μεσημέρι, να ασπρίζει σαν χαρτί, σαν ένα απόσπασμα του Μπος, και να αποστρέφουμε τα μάτια μας απ' το Χριστόφορο που ποτέ μου δεν τον ονειρεύτηκα νεκρόν, αλλά πάντα γελαστό θλιμμένα ή περίσκηφτο. Τον θυμούμαι για την πέτρα, να με συμβουλεύει· είχε νόημα, ειρμό, σαν όνειρο, είχε τη σωστή του λογική των όνειρων, που οι πεθαμένοι είναι πάντα δίπλα μας, τους συναναστρεφόμαστε και πάντα λέμε να τηρήσουμε τα έθιμα τις υποσχέσεις μας, γιατί «το θέλουμε το κόλλυβο» – το άκουσα κι αυτό – και κοίταξα που μου πονούσανε τα χέρια, ήτανε σαν να 'χαν πύο και να φλέγονταν, και τότε πιάνω να τα καθαρίσω και τραβάω από μέσα ένα ξάσπρο ξύλο σαν αγκίδα που δεν έχει τελειωμό και που βλέπω τέλος να 'ναι ένα ξυλαράκι από σκούπα που τραβάω κι όλο θγαίνει σαν να ήταν μες στα κόκαλά μου η ατέρμονη αρρώστια και σκεφτόμουν ότι ήτανε μοιραίο πια να μη γλιτώσουμε. Όμως πάλι πρέπει ν' αρυσθούμε απ' τη δύναμη των άλλων· μόνο να 'ναι εξασφαλισμένα γνήσια, όχι σαν τα όνειρα που βλέπουμε στο σινεμά με εικόνες θολωμένες εξεπίτηδες· η πλαστογραφία μες στον ύπνο είναι αδιανόητη, το θυμούμαι που το τόνισε κι ο δικηγόρος του φονιά, «δοκιμάστε να επινοήστε ένα όνειρο, δε θα το μπο-